

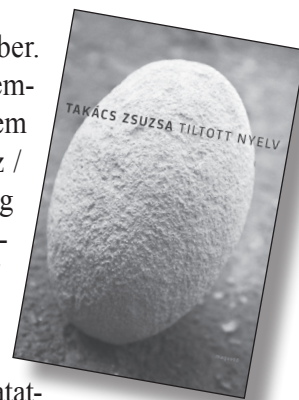
Szirom helyett tövissel Takács Zsuzsa:
Tiltott nyelv,
 Magvető Kiadó, 2013.

Takács Zsuzsa *Tiltott nyelv* című verseskötete egyrészt a továbbgondolása a költő korábbi műveinek, másrészt egyfajta szintézisét nyújtja azoknak. A kötet címe a 2004-es *Üdvözlégy utazás* egyik verséből vététt, sőt a kötet mottójaként a teljes verset felhasználja a szerző, az utolsó ciklus (*India*) pedig szintén nem titkoltan a 2010-ben megjelent *A test imádása*. *India* című kötethez nyúl vissza. Ez a momentum a költői pálya egészében vett értelmezéséről árulkodik, arról a folyamatról, amelyben a kezdeti hangkeresés utáni kiforrott versnyelv(ek) eszközeivel a már feltett kérdéseket azok lezárhatlansága – lényegükből adódó lezárhatlansága – okán nem hagyja maga mögött, hanem újra és újra nekifutva továbbszövi. Hogyan is tehetne úgy, mintha túllépett volna a halál, a test-lélek vagy a szentség fogalomköreire, amelyekkel mindezedig az egész irodalom- és filozófiatörténet sem tudott zöld ágra vergődni? Legalábbis, amennyiben a zöld ágra vergődés alatt valamiféle leszűrhető tudás, megoldás megszerzését értjük. Azonban mivel foglalkozzon az alkotó, ha ezekről mint megfejthetetlenekről lemond? Úgy vélem, nem sok olyan téma marad, amiért érdemes kézbe venni egy művet, kiváltképp, ha egy verseskönyvről van szó. Takács Zsuzsa legfrissebb kötete azok közé tartozik, amelyeket feltétlenül érdemes.

A versek négy ciklusra osztottak, amely ciklusok Takács igen gazdag tónusú lírájának eltérő nyelvezelein szólalnak meg. Elsőként az *Emlékezésgyakorlatok* kapott helyet nyújtott dikciójú prózához közelítő költeményeivel, amelyekben regényszerű pontossággal megformált karakterek elevenednek meg. A versekből mégsem válik regény, a személyiségek egymás és az olvasó elől is rejtőzködnek, mindig csak az adott szituációban lépnek fel és tűnnek át egymásba, ezáltal azt az érzetet keltve, mintha a sok különböző emlékezés valahogy mégis egy tudatban összpontosulna. Ami közös bennük, az a fájdalom, a gyász, a megaláztatottság. Erre a tragikus szálra fűzve nem is fontos, hogy az adott esemény kivel történt, mert az áldozat maga az EMBER. Legyen szó diktatúrák halottjairól és megnyomorítottjairól, vagy a halálos beteget sirtató, de gyászolni még nem tudó hozzátartozóról; a va-

lód alany a mindenkori ember. A költő és az olvasó. „Nem fáj semmink. Csak te / hiányzol. Nem érezzük a rúgásokat. Nem kínoz / éhség. Nem szívárogo nedvesség csontjainkba. / Mintha filmen látnánk, ami velünk történt. Ha te / nem idéznéd, nem tudnánk, kinek a története ez” (*M. emlékére*). A rettenetes halál felfoghatatlansága tör elő ebben a morfiummal átítatott halottidézésében, ahol a halál létformaként van jelen, mert a szeretett lények megsemmisülése egyszerűen elfogadhatatlan a szubjektum számára. Később azonban kiderül az opusból, hogy egy ember száz esztendejébe két élet is „belefér”, és az első család elvesztése után még jöhet egy teljes katarzis, amely minden megelőző, valósággal szembeni küzdés dacára képessé tesz egy új életre, új családra. „*Kivette Isten a lelkemet, megtisztította, és mint / a mosónők a patakánál, beszappanozta, ványolta / és öblítette, szárított, mángorolta, majd tisztán / visszahelyezte belém.*” [Kiemelés az eredetiben.] Habár az első emléke – igaz, csak halvány érzetként – végig ott kísért. A vers szinte provokál azzal, hogy az idős hölgynek már csak dereng, mintha lett volna egy előző férje és előző gyereke, ám nem mer rákérdezni, félve a pozitív választól. El lehet felejteni akár százévesen is az első ötvenet? Nem, elfelejteni nem lehet. De olyan mélyre raktározni igen, hogy ép elmével a személyiség kóros hasadása nélkül képesek legyünk elviselni a léte. El kell fogadnunk a költőnek, és kalapot emelnünk neki, mert a szöveg fájoan hiteles.

A következő fejezet a *Mesterek* címet kapta, amelyben Takács már elhunyt nagy alkotókat idéz meg. Gyakori eljárás a költőknél, hogy az elődök vagy pályatársak tiszteletére dedikált verseket az illető költő modorában szólaltatják meg. Ám a *Tiltott nyelv*-ben erről szó sincs, akár Dosztojevszkijt, akár Weöres Sándort, Petrit vagy Kálnokyt eleveníti meg, azt hamisítatlanul a saját hangján teszi. Gyönyörű, ahogy egy Brahms-mű születését, a mester vajúadását a kertben sétálgató titkár érzékeléseire keresztül láttatja, aki nyilvánvalóan nem fogja fel annak súlyát, ám a vers mégis magában hordozza az alkotás megrendítő erejét. Hasonlóan Brahms-hoz, szintén különleges perspektívából – madarak szemével – állít emléket Weöres Sándornak, amelyben a szárnyak nélküli repülés csak olyan, mint a papírtigris és a látszat-vér:

nem lehet valóságos. „Az ember törekvése, hogy sötét filozófiája / dimenziói közé szorítsa röplésünk, szájalomra / méltó” (*Madarak beszélgetése*). A meg-hökkentő indítású *Ady* – „Szerintem sosem élt. Csak lázas / képzeletünk sorolja közénk az Ugarra” (*Ady*) – az abszurd erejénél fogva képes reálisnak, plauzibilisnek feltüntetni azt az elméletet, miszerint *Ady* egy olyan alak, akinek léteznie kell, tehát megteremtettük. Ahogy a zsidó-keresztény történetírásban Mózes a lángoszlop, akiről nem tudni, hogy valóságos ember volt-e, vagy a kulturális emlékezet sok-sok karizmatikus vezetőből eggyé gyúrt óriása, ám a lényegét tekintve ez nem is releváns. Takács Zsuzsa így mutatja fel nekünk *Ady*t, a mi magyar messiásunkat.

A *gyász előérzete* ciklus tömör, szikár, metaforikus versei témájában az *Emlékezőgyakorlatok*hoz térnek vissza, ám annál homogénebb elrendeződésben. A költeményeket szinte végig egyfajta fél-éber tudatállapot jellemzi, miként a haldokló szerelmes utolsó heteinek végigkísérése nyilvánvaló álmatlan-

sággal, szorongással, depresszióval és nyugtatós éjszakákkal társul. Helyszíneként pedig a Kék Golyó utcai Onkológiai Intézet, vagy az odavezető út jelenik meg. A ciklus alaphangját egy mottóként használt Babits-vers, a *Psychoanalysis Christiana* részlete adja meg. A nyitóversben rögtön megfogam a halál a szívben, hogy aztán a szív az egész fejezeten át tüntetve, zokogva, vihartól verve várja az elkerülhetetlent: „...a szívembe fészkelte be / magát, petéket rak, azokból / kelnek ki a hátralévő napok” (*Fölríadtam*). A *Gépek lélegeznek* című opusban még hófehér ruhában érkezik a kórterembe, mintha esküvőre menne, a *Nem húzok fekete úszósapkát*ban még lázadó kamaszként protestál a halál ellen, aztán már csak egy könyörületes gépben bízunk. „Egy gép könyörületes / szívére bíztam magunkat” (*Azt álmodom, hogy egy ismeretlen*). A többes szám első személy használata – mint egy későbbi versben szintén „Huszonharmadik napja / fekszel értünk a hófehér teremben” (*Huszon-*

harmadik napja) – elárulja, hogy az elválás nem tud megtörténni. A beszélő a haldoklás folyamatáról úgy számol be, mintha mindketten készülnének a halálra, illetve az érezhetően alaptalan gyógyulási remény okán az esetleges életre. Külön egyik sem képzelhető el. Azonban, ami nem képzelhető el, minden gond nélkül megtörténik. Egy Babits-parafrazissal és hihetetlen iróniával számol be a tragikus hírről: „Lesz majd sírás, rettegetem előre, ha majd az Ég királya beállít téged szobros csarnokába – és lett. Süt a kultéri Nap” (*Egyszer csak*).

Kalkuttai Teréz másokért élt élete elevenedik meg előttünk az *India* címet viselő utolsó ciklusban. Ezek

Játék (terrakotta kisplasztika, fotó: Oláh Katalin Kinga)

a szonettformába tördelt szabadversek, már-már misztikus szövegek, valóban tiltott nyelven szólnak az elbeszélhetetlenről. Az elbeszélő hasonlóan rejtett, mint az *Emlékezőgyakorlatok* verseinél, nem mindig beazonosítható, hogy kinek a perspektívájából látunk rá Szent Teréz életére, amit a dőlt betűkkel szedett vendég-szövegek textuson belüli

egymásba játszása még inkább többdimenzióssá emel. Az alany ilyen módú rejtettsége azt az érzetet kelti olvasójában, hogy kevésbé fontos fókuszálnunk az egyénre, sokkal inkább lényegi az események egyfajta tudaton túli nézőpontból való figyelése. Az Isten szeretetének megvalósulása az emberi lelkeken keresztül, amelynek Teréz rendkívüli hordozója. Ha nem ismernénk Kalkuttai Szent Teréz életét, annak lényegét tökéletesen megérthetnénk ezeken a verseken keresztül. Az Istenbe ágyazott élet misztériuma a vakhittel, a kételkedéssel, a kísértéssel és a depresszióval együtt mutatja fel az embert, aki teljesen átadta magát Istennek, és mégis – vagy talán épp ezért – teljesen ember maradt. „Szomjúságot érzek és rettegek, hogy / elhallgat a Hang. A koldusokkal / együtt az utcán haldoklik Jegyesem” (*Teréz újabb levele Périer érseknek*).

Türjei Zoltán